

Mehmet Emin Buğra'nın Mektuplarında Türkistan Sesi Dergisinin Çıkarılması Süreci

*Process of Issuing Journal of Voice of Turkistan
in Mehmet Emin Bugra's Letters*

Yrd. Doç. Dr. Tekin TUNCER*

Özet

Mehmet Emin Buğra, Türkiye'ye göç ettikten sonra ilim hayatı ile Doğu Türkistan davasını geniş çevrelere ulaştırmayı düstur edinmiş hem önemli bir ilim adamı hem de devlet adamıdır. Doğu Türkistan davasını geniş çevrelere ulaştırmak amacıyla neşriyat hayatının önemli olduğunun farkında olan Buğra, ilk önce 1953 yılında "Türkistan" dergisini çıkarmıştır. Daha sonra ise İsa Yusuf Alptekin ve arkadaşlarının da desteği ile "Türkistan Sesi" dergisini çıkartmaya karar vermiştir. Bu makalede derginin genel özelliklerinin yanı sıra Mehmet Emin Buğra'nın İsa Yusuf Alptekin'e gönderdiği mektuplarından hareketle bu derginin çıkış serüveninden bahsedilmektedir.

Anahtar Kelimeler: *Doğu Türkistan, neşriyat, Mehmet Emin Buğra, İsa Yusuf Alptekin, Türkistan Sesi Dergisi.*

Abstract

Mehmet Emin Bugra is both an important scholar and a statesman who adopted to reach the case of East Turkistan to large circles as a principle and rule with his scholarly life after his migration to Turkey. In this context, being aware that publication was important for the purpose of reaching the case of East Turkistan to large circles, Bugra first issued the journal of "Turkistan" in 1954. Next, he decided to issue the journal "the Voice of Turkistan", which began to its publication life with Yusuf Alptekin and his friends' support in July 1956 and which had to withdraw from the publication life due to financial troubles, political pressures that were applied by China, difficulties in finding articles, and Mehmet Emin Bugra's health problems, after publishing 11 issues. In this article, we have mentioned appearance process of this journal based on the letters

---

* Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü,
tekintuncer@nevsehir.edu.tr

which were sended from Mehmet Emin Buğra to İsa Yusuf Alptekin as well as general features of the journal.

Keywords: *East Turkistan, Publication, Mehmet Emin Buğra, İsa Yusuf Alptekin, Journal of Voice of Turkistan.*

Mehmet Emin Buğra, 12 Şubat 1901 yılında Doğu Türkistan'ın Hoten vilayetine bağlı İlçe nahiyesinde dünyaya gelmiştir (Batur 1997: 97). Babası Pirabidin Hacı'yı daha küçük yaşta iken kaybetmiştir. Annesi Sakine Banu Hanımdır. Küçük yaştan itibaren medrese eğitimi alan Buğra, ilim alanında kendini iyi yetiştirmiş ve daha sonra medresede müderrislik yapmıştır (Bakır 2005: 118). Uzun yıllar Doğu Türkistan'da Çin yönetimine karşı vermiş olduğu mücadeleden sonra anavatanından hicret etmek zorunda kalarak önce Hindistan'a daha sonra ise Türkiye'ye gelmiştir.¹ Türkiye'ye yerleştikten sonra da mücadelesinden vazgeçmeyen Buğra, Doğu Türkistan Davasını geniş kitlelere ulaştırabilmenin neşriyat yolu ile mümkün olabileceğini düşünerek, Nisan 1953 yılında "**Türkistan**" adlı bir dergi çıkartmıştır. İlk sayısı 1953 yılında çıkan dergi Mehmet Emin Buğra'nın kalp krizi geçirmesi nedeniyle 1954 yılında yayından kalkmıştır.² Mehmet Emin Buğra, kalp krizini atlattıktan sonra 1956 yılında İsa Yusuf Alptekin ile beraber, "**Türkistan Sesi Dergisi**"ni çıkarmaya karar vermiştir.

11 sayı olarak çıkan bu dergi daha sonraları maddi yetersizlikler, yeteri kadar makale bulunamaması ve Mehmet Emin Buğra'nın sağlık koşullarının el vermemesi sebebiyle yayın hayatından çekilmek zorunda kalmıştır. Ancak tüm zorluklara rağmen dergiyi geniş kitlelere ulaştırmak için gayret eden Buğra, sadece dergide yazdığı yazılarla değil aynı zamanda çıkardığı kitaplar ve birçok dergiye gönderdiği makaleleriyle de Doğu Türkistan Davasına 29 Nisan 1965'teki vefatına kadar hizmet etmeyi sürdürmüştür. Biz bu makalemizde Türkistan Sesi Dergisi'nin çıkartılma sürecini Mehmet Emin Buğra'nın İsa Yusuf Alptekin'e gönderdiği mektuplarından yola çıkarak açıklamaya çalışacağız. Ayrıca çıkarılan tüm sayılar ayrı ayrı değerlendirilecektir.

1. Doğu Türkistan Davasında Matbuat Faaliyetleri: Türkistan Sesi Dergisi

Mehmet Emin Buğra, 1954 yılında geçirdiği kalp krizini atlattıktan sonra içindeki Türkistan sevdası yeniden hararetlenmeye başlamış ve bu konuda en

¹ 1949 yılında başlayan ve 1952 yılı itibarıyla İstanbul Sirkeci Göçmen Evi'nde son bulan göç süreci ile alakalı geniş bilgi için bk. (Buğra 1952; Kul 2010; Kul 2007; Anat 1999; Anat 2003; Tuncer 2015; Bakır 2005)

² Nisan 1953 yılında ilk sayısı çıkan dergide Mehmet Emin Buğra, iki yazı kaleme almıştır. Bu yazılar için bk. (Buğra 1953a: 2; Buğra 1953b: 5-10).

etkili yolun neşriyat hayatı olduğuna kanaat getirdiği için Türkistan Sesi Dergisi'ni çıkarmaya karar vermiştir. 11 sayı olarak çıkan bu derginin ilk sayısı Temmuz 1956 yılında neşredilmiştir. Türkistan Sesi Dergisi'nde çeşitli yazılar ve haberler olmak üzere toplam 19 yazı bulunmaktadır. Kapakla beraber toplam 33 sayfa olarak çıkan derginin son sayfasında bir de Türkistan haritası bulunmaktadır. Buğra, bu dergide toplam beş yazı kaleme almıştır. Buğra'nın ilk yazısı "Vatan Bizimdir" başlıklı bir şiirden oluşmaktadır (Buğra 1956a: 1). İkinci yazısı "Bir Küçük Borç" başlıklı yazısıdır (Buğra 1956b: 2). Bu yazısında neşriyat hayatının gerekliliğinden ve bunun zorluklarından bahsetmiştir. Üçüncü yazısı "Türkistan Tarihinden Son Yüz Yıllar I" başlıklı yazısıdır (Buğra 1956c: 2-5). Bu yazısında genel olarak Türkistan tarihinden bahsetmektedir. Dördüncü yazısı "Türk Edebiyatından Örnekler I" başlıklı yazısıdır (Buğra 1956d: 11-14). Bu yazısında kısaca Türkistan edebiyatını tanıttikten sonra Türkistanlı önemli şahsiyetlerin şiirlerinden örnekler vermiştir. Beşinci yazısı "Türkistan'daki Türk Toplulukları Hakkında" başlıklı yazısıdır (Buğra 1956e: 17-20). Bu yazısında Türkistan'da yaşayan Türk topluluklarının antropolojik kökenleri ve Türk topluluklarının diğer ırklarla akraba olup olmadığını ilmi bir yolla ortaya koymaya çalışmıştır.

Mehmet Emin Buğra'nın haricinde Prof. Dr. S. Ali Ankara'nın "Felek" (Ankara 1956: 7-10), Dr. Arın Engin'in "Atatürk Soyculuğu, Osmanlı Azınlıklar ve Dış Türkler" başlıklı yazısı (Engin 1956a: 15-16), S. M. Çoban'ın "Türkistan'da Stratejik Demiryollar" (Çoban 1956a: 21-23), Avukat İlhan Musabay'ın "Başlarken" başlıklı yazıları (Musabay 1956a: 24-25) ve ismi verilmeyen ancak adı ve soyadı kısaltılarak yazılan V. E. adlı kişinin "Yine Başlarken" başlıklı yazısı bulunmaktadır (E. 1956a: 6). Ayrıca dergide muhabirler ve idare tarafından kaleme alınmış haberler bulunmaktadır. Özellikle idare tarafından verilen haberler ve yazılan yazılar oldukça dikkat çekicidir. Bu yazılarda Doğu Türkistan'da yaşanan gelişmeler ile ilgili dikkat çekici bilgiler bulunmaktadır. Yine Doğu Türkistan Davasını hür dünyaya duyurma ve Türkistan Sesi Dergisi'nin çıkarılması noktasında yardımda bulunan kişiler ve yaptıkları yardımların miktarı yazılmıştır.

Derginin 2. sayısı Ağustos 1956 yılında çıkmıştır. Bu sayıda haberlerle beraber toplam 8 yazı kaleme alınmıştır. Kapakla beraber toplam 36 sayfa çıkan derginin son sayfasında bir de Türkistan haritası bulunmaktadır. Bu sayıda Mehmet Emin Buğra'nın toplam dört yazısı bulunmaktadır. Bu yazılardan ilki "Doktor Çu-Çıya-Hua'ya Mektup" başlıklı yazısıdır (Buğra 1956f: 1-18). Bu yazısında kendisinin daha önce kaleme aldığı "Doğu Türkistan'ın İstiklal Davası ve Çin Siyaseti" yazısı sebebiyle Milliyetçi Çin devlet adamlarından Dr. Çu-Çıya-Hua'nın kendisine yazdığı mektuplara cevaben yazdığı mektubu okuyucularına

sunmuştur. İkinci yazısı “Türkistan Tarihinde Son Yüzyıllar II” başlıklı yazısıdır (Buğra 1956g: 19-23). Bu yazısında bir önceki sayıda başladığı yazısına devam etmiştir. Üçüncü yazısı “Kutluk-Türkan I” başlıklı bir piyestir (Buğra 1956h: 24-29). 1948 yılında Türkistan şivesiyle yazılmış ve Urumçi’de sahnelenmiş olan bu piyesi Türkiye Türkçesine aktarmıştır. Bu piyes Türkistan Türklerinin eski yaşam tarzlarını yansıtmaktadır. Ayrıca Türkistan’daki kıyafetler hakkında bilgiler içermektedir. Dördüncü yazısı “Türk Edebiyatından Örnekler II” başlıklı yazısıdır (Buğra 1956i: 30). Bu yazısında da bir önceki sayıda başladığı yazısına devam etmiştir.

Mehmet Emin Buğra’nın yazıları haricinde üç de şiir bulunmaktadır. Bu şiirler Âşık Fedai’nin “Soydaşlar” başlıklı şiiri (Âşık Fedai 1956: 18), ismi yazılmamış muhtemelen mahlas kullanmış olan Mutlu isimli birinin “Biz Olalım” başlıklı şiiri (Mutlu 1956a: 23) ve S. M. Çoban’ın “Hicret Şarkısı” başlıklı şiirdir (Çoban 1956b: 31-32). Bu yazılar ve şiirler dışında Türkistan Sesi Dergisi’nin yayın hayatına başlaması sebebiyle yollanan tebrik ve temenniler yer almaktadır. Derginin geniş kitlelere ulaşması ve yayın hayatını devam ettirebilmesi için maddi destek veren Türkistanlıların isimleri ve yardım miktarları yazılmıştır.

Derginin 3-4. sayısı Eylül-Ekim 1956 yılında çıkmıştır. Bu sayılarda haberler dahil olmak üzere toplam 13 yazı kaleme alınmıştır. Kapak dahil olmak üzere toplam 54 sayfa çıkan derginin son sayfasında bir de Türkistan haritası bulunmaktadır. Bu sayıda Mehmet Emin Buğra’nın toplam iki yazısı bulunmaktadır. Bu yazılardan ilki “Türkistan Tarihinde Son Yüzyıllar III” başlıklı yazısı (Buğra 1956i: 14-18) ve “Kutluk-Türkan II” başlıklı piyesidir (Buğra 1956j: 33-37). Bu iki yazısında da bir önceki sayıda kaldığı yerden devam etmiştir. Buğra’nın haricinde Doğu Türkistan Davasının önemli şahsiyetlerinden biri olan ve bu davaya ömrünü adanmış kişilerden birisi olan İsa Yusuf Alptekin de bir yazı kaleme almıştır. Alptekin’in yazısı “Doğu Türkistan’ın Ekonomik ve Stratejik Bakımından Ehemmiyeti” başlığını taşımaktadır (Alptekin 1956: 19-23).

İsa Yusuf Alptekin dışında Sait Şamil’in “İslâm Konferansında Mühim Bir Beyanat” (Şamil 1956: 1-13), Dr. Arın Engin’in “Türk Dil Devrimi, Ulusal Kültürümüzün Arap-Frenk Köleliğinden Kurtuluş Yoludur” (Engin 1956b: 24-29), Müstecib Ülküsal’ın “Türk Dünyası ve Aydınlarla Düşen Borç” başlıklı yazısı (Ülküsal 1956: 27-29), Şir Mehmet Bey’in “Türkistan Millî Hareketlerinden Bir Parça I” (Şir Mehmet Bey 1956a: 30-32), Halife Altay’ın “Kazançlarımız ve Kanlı Yaşlarımız” başlıklı yazıları (Altay 1956: 38-39), ismi yazılmamış muhtemelen mahlas kullanmış olan Mutlu isimli birinin “Kurban Koday” başlıklı yazısı (Mutlu 1956b: 40-42) ve Avukat İlhan Musabay’ın “Bir Hatıra ve Bir Kadirşinaslık” başlıklı yazısı bulunmaktadır (Musabay 1956b: 43-47). Bu yazılar dışında Türkistan ve vatan sevgisi ile ilgili bazı şiirler sayfalar arasına yerleştirilmiştir.

Ayrıca "Paris Bloğu Kongresi" ile ilgili bir haber, dergiye gönderilen yazılar için verilen cevaplar ve dergi için maddi yardımda bulunan Doğu Türkistanlı vatandaşların isimleri ile gönderdiği para miktarları da dergide paylaşılmıştır.

Derginin 5. sayısı Kasım 1956 yılında çıkmıştır. Dergide haberler dahil toplam 9 yazı kaleme alınmıştır. Derginin hacmi kapak dahil olmak üzere toplam 35 sayfadır. Bu sayıda Mehmet Emin Buğra'nın toplam iki yazısı bulunmaktadır. Bu yazılardan ilki "Türkistan Tarihinde Son Yüzyıllar IV" başlıklı yazısı (Buğra 1956k: 1-4) ve "Kutluk-Türkan III" başlıklı piyesidir (Buğra 1956l: 19-24). Bu iki yazısında da bir önceki sayıda kaldığı yerden devam etmiştir.

Mehmet Emin Buğra'nın haricinde Harold Lamb'ın "Babür'ün Bir Hususiyeti" (Lamb 1956: 5-11), S. M. Çoban'ın "Türkistan'da Çin ve Rus Rekabeti" (Çoban 1956c: 12-15), Dr. Arın Engin'in "Atatürkçülükte Ulusal Eğitim" (Engin 1956c: 16-18), Metin Ahunbay'ın "Türkistan Folkloruna Ait" (Ahunbay 1956: 25-26) ve Âlim Altaylı'nın "Bir Türkmen Reisinin Anadolu Soydaşlarına Selamı" başlıklı yazıları bulunmaktadır (Altaylı 1956a: 32). Bu yazılar dışında Türkistan ve vatan sevgisi ile ilgili bazı şiirler sayfalar arasına yerleştirilmiştir. Ayrıca "Mülteci Macar Müdafaa Komitesinin Beyannamesi", "Mevlûd-i Nebevi Münasebetiyle Münihte Dini Merasim Düzenlenmesi" ile ilgili iki habere ve dergiye gönderilen yazılar için verilen cevaplara yer verilmiştir. Ancak bu sayıda daha önceki sayılarda bahsedilen dergi için maddi yardımda bulunan Doğu Türkistanlı vatandaşların isimleri ve gönderdiği para miktarları ile ilgili habere bu sayıdan itibaren rastlanılmamaktadır.

Derginin 6. sayısı Aralık 1956 yılında çıkmıştır. Dergide haberler başta olmak üzere toplam 10 yazı kaleme alınmıştır. Kapak dâhil olmak üzere toplam 37 sayfa olarak çıkan derginin son sayfasında bir de Türkistan haritası bulunmaktadır. Bu sayıda Mehmet Emin Buğra'nın toplam üç yazısı bulunmaktadır. Bu yazılardan ilki "Kızıl Emperyalizm ve Hür Dünya" başlıklı yazısıdır (Buğra 1956m: 1-6). Bu yazısında Buğra, Komünizmin Rusya'da ve Çin'de yayılmasının Türkistan coğrafyasını nasıl etkilediğinden ve hür dünyanın buna sessiz kalışından bahsetmektedir. Diğer iki yazısı ise daha önceki sayılarda başladığı ve bu sayıda da devam ettirdiği "Türkistan Tarihinde Son Yüzyıllar V" başlıklı yazısı (Buğra 1956n: 7-10) ve "Kutluk-Türkan IV" başlıklı piyesidir (Buğra 1956o: 13-16).

Mehmet Emin Buğra'nın haricinde adı ve soyadı yazılmamış ancak kısaltma şeklinde ismi verilmiş olan V. E ismindeki kişinin "Türkistan'ın Ehemmiyeti" başlıklı yazısı (E. 1956b: 11-12), Şir Mehmet Bey'in "Türkistan Milli Hareketlerinden Bir Parça II" başlıklı yazısı (Şir Mehmet Bey 1956b: 19-21) ve Âlim Altaylı'nın "Komünizmin İç Yüzü" başlıklı yazısı bulunmaktadır (Altaylı 1956b: 31-32).

Bu yazılar dışında Türkistan ve vatan sevgisi ile ilgili bazı şiirler sayfalar arasına yerleştirilmiştir. Ayrıca “Münih ve New York’ta Macaristan Faciasına Karşı Protesto Nümayişleri”, “Bangkok’ta Toplanan Parlemantolararası Konferansa Sunulan Dilekçe”, “Doğu Türkistan’da Yarım Milyon Sene Öncesine Ait Bir Fosil” ve “Sovyet Mahkûmu Milletleri Kurtarma Cemiyeti Reisi Bay Abramçiki’nin Nutku”, ilgili haberler, yazılara ve dergiye gönderilen yazılar için verilen cevaplar yer almıştır. Ayrıca derginin ilk defa reklam aldığı görülmektedir.

Derginin 7. sayısı Ocak 1957 yılında çıkmıştır. Haberlerle beraber toplam 15 yazıya yer verilmiştir. Kapakla beraber toplam 32 sayfa olarak çıkan derginin son sayfasında bir de Türkistan haritası bulunmaktadır. Bu sayıda Mehmet Emin Buğra’nın toplam dört yazısı bulunmaktadır. Bu yazılardan ilki “Kızıl Çin Başvekilinin Telaşlı Seyahatleri” başlıklı yazısıdır (Buğra 1957a: 1-4). Bu yazısında Çin Başvekili Çu Enlây’ın Kamboçya, Hindistan, Afganistan ve Nepal’e yaptığı uzun seyahatin iç yüzünü ve ulaşmak istediği gayesini ortaya koymaya çalışmıştır. İkinci yazısı Türkistan Milli Hareketleri kitabının yazarı A. Recep Beysun’a gönderilen Türkistan Sesi Dergisi’nin geri gelmesi sebebiyle A. Recep Beysun’un vefat haberini almış ve buna çok üzülmeye sebebiyle kaleme aldığı “Rahmetli A. Recep Beysun” başlıklı yazısıdır. Bu yazısında Abdullah Recep Beysun’un Türkistan davasındaki öneminden bahsetmiştir (Buğra 1957b: 24). Diğer iki yazısı ise daha önceki sayılarda başladığı ve bu sayıda da devam ettirdiği “Türkistan Tarihinde Son Yüzyıllar VI” başlıklı yazısı (Buğra 1957c: 5-10) ve “Kutluk-Türkan V” başlıklı piyesidir (Buğra 1957d: 27-29).

Mehmet Emin Buğra’nın haricinde Dr. Arın Engin’in “Atatürkçülük’te Ulusal Kültürümüz Üst Okullarımızda Güzel Yazın Öğrenimi” başlıklı yazısı (Engin 1957: 15-18), Şir Mehmet Bey’in “Türkistan Milli Hareketlerinden Parçalar III” başlıklı yazısı (Şir Mehmet Bey 1957a: 19-21) ve Avukat Müstecib Ülküsal’ın “Parçalama Siyaseti” başlıklı yazısı bulunmaktadır (Ülküsal 1957: 25-26). Bu yazılar dışında Türkistan ve vatan sevgisi ile ilgili bazı şiirler sayfalar arasına yerleştirilmiştir. Ayrıca “Kafkasta Ses”, “Türkistan Haberleri”, “Türk Basınından” başlıklı yazılar da dergide yer almaktadır. Ayrıca Sümer Bank tarafından verilen bir reklam da bulunmaktadır.

Derginin 8-9. sayısı Şubat-Mart 1957 yılında çıkmıştır. Haberler başta olmak üzere dergide toplam 15 yazı kaleme alınmıştır. Kapakla dâhil olmak üzere toplam 51 sayfa olarak çıkan derginin son sayfasında bir de Yeni Türkçe Dersler başlıklı örnekli bir alfabe bulunmaktadır. Bu sayıda Mehmet Emin Buğra’nın toplam üç yazısı bulunmaktadır. Bu yazılardan ilki “Türkistan ve Endonezya” başlıklı yazısıdır (Buğra 1957e: 1-2). Bu yazıda Türkistan’daki komünizm tehlikesine karşı Endonezyalı devlet adamlarının “Türkistan’ın Kurtuluş Hareketi” başlıklı bir dergi çıkarmasından ve kendileri ile hiçbir irtibatları olmadığı halde En-

donezyalıların böyle bir hareket içine girmelerinden duyduğu şaşkınlığı ve memnuniyeti dile getiren bir yazı yazmıştır. Bu yazının devamı "Endonezya'da Türkistan'ı Kurtarma Derneği" başlığı altında yayınlanmıştır. Bu yazıda Endonezya'dan gelen mektuplar, derneğin kurucularının isimleri, beyannamesi ve tüzüğü yayınlanmıştır. Diğer iki yazısı ise daha önceki sayılarda başladığı ve bu sayıda da devam ettirdiği "Türkistan Tarihinde Son Yüzyıllar VII" başlıklı yazısı (Buğra 1957f 7-12) ve "Kutluk-Türkan VI" başlıklı piyesidir (Buğra 1957g: 42-45).

Mehmet Emin Buğra'nın haricinde Yahya Çağatay'ın "Batı Türkistan ve Siyasî Taksimatı I" başlıklı yazısı (Çağatay 1957a: 12-14), ismi verilmeyen ancak adı ve soyadı kısaltılarak yazılan V. E. adlı bir kişinin "Türkistan'ın Ehemmiyeti" başlıklı yazısı (E. 1957: 15-17), Şir Mehmet Bey'in "Türkistan Milli Hareketlerinden Parçalar IV" başlıklı yazısı (Şir Mehmet Bey 1957b: 19-22) ve M. Ereğli'nin "Ruslar Ham Toprak Arama Bahanesiyle Türk Kavimlerinin Yaşayışlarını İmha Ediyor" başlıklı yazısı bulunmaktadır (Ereğli 1957: 25-27). Bu yazılar dışında Türkistan ve vatan sevgisi ile ilgili bazı şiirler sayfalar arasına yerleştirilmiştir. Ayrıca "Üstad Sadri Maksudi Arsal", "Milliyetçi Çin ve Türkistan Meselesi", "Türkistan Şimdi Kalbinizin Kapısını Çalıyor" ve "Abdullah Recep Beysun" başlıklı yazılar ile Türkistan ve dünya basınından haberler de dergide yer almaktadır. Ancak bu sayıda reklam bulunmaktadır.

Derginin 10-11. sayısı Nisan-Mayıs 1957 yılında çıkmıştır. Haberlerle beraber toplam 13 yazıya yer verilmiştir. Kapakla beraber toplam 36 sayfa olarak çıkan derginin son sayfasında Yeni Türkçe Dersler başlıklı örnekli bir alfabe ile Türkistan Haritası bulunmaktadır. Bu sayıda Mehmet Emin Buğra'nın biri şiir olmak üzere toplam 6 yazısı bulunmaktadır. Bu yazılardan ilki "Doğu Türkistan'ın İstiklâl Davasının Yeni Durumu" başlıklı yazısıdır (Buğra 1957h: 1-4). Bu yazısında 1949 öncesi ve sonrası Doğu Türkistan'daki Çin istilası ve bunların sonuçları ile ilgili değerlendirmelerde bulunmuştur. İkinci yazısı "İslam Dünyasına Bir Çağrı" başlıklı yazısıdır (Buğra 1957i: 5-10). Bu yazısında Mayıs 1957 yılında Arap memleketlerini ziyareti sırasında yayınladığı broşürü neşretmiştir. Üçüncü yazısı "İslam Konferansına Verilen Muhtıra" başlıklı yazısıdır (Buğra 1957j: 11-13). Bu yazısında Doğu Türkistan'daki Komünizmin yayılması ve burada yaşanan sıkıntılardan bahsedildikten sonra İslam Dünyasının bu konudaki sessizliği ve kendilerine hangi konularda yardım etmesi gerektiğini izah etmeye çalışmıştır. Dördüncü yazısı "Ezici Ayrılık" başlıklı bir şiirdir (Buğra 1957j: 18). Diğer yazısı ise daha önceki sayılarda başladığı ve bu sayıda da devam ettirdiği "Türkistan Tarihinde Son Yüzyıllar VIII" başlıklı yazısıdır (Buğra 1957k: 14-18).

Buğra'nın haricinde Suphi Taşkent'in "Türkistan" isimli bir şiiri (Taşkent 1957: 4), Yahya Çağatay'ın "Batı Türkistan ve Siyasî Taksimatı II" başlıklı yazısı (Çağatay 1957b: 19-24) ve Şir Mehmet Bey'in "Türkistan Milli Hareketlerinden Parçalar V" başlıklı yazısı bulunmaktadır (Şir Mehmet Bey 1957c: 25-27). Bu yazılar dışında Türkistan ve vatan sevgisi ile ilgili bazı şiirler sayfalar arasına yerleştirilmiştir. Ayrıca "Endonezya'da Bizim Dava", "Hicaz'daki Doğu Türkistanlılardan Bir Heyet Çin Hariciye Vekili İle Görüştü" ve "Komünist Çin ve Rusya Arasında Çekişme" başlıklı yazılar bulunmaktadır.

Türkistan Sesi Dergisi 11. Sayıdan sonra yayın hayatından çekilmiştir. Tabii bu çekilmenin bir çok sebebi bulunmaktadır. Ancak en görünen sebeplerin başında maddi yetersizlik, makale bulmakta yaşanan sıkıntılar ve Mehmet Emin Buğra'nın sağlık şartlarının el vermemesi sıralanabilir. Tüm sıkıntılara rağmen Doğu Türkistan Davasını hür dünyaya anlatmak için gayret eden Mehmet Emin Buğra ve İsa Yusuf Alptekin, ömürlerinin sonuna kadar gerek yazı yolu ile olsun gerek yaptıkları ziyaretler yolu ile olsun her ortamda bu davalarını anlatmayı kendilerine bir yaşam biçimi olarak benimsemiş kişilerdir.

2. Mehmet Emin Buğra'nın Mektuplarında Türkistan Sesi Dergisi'nin Çıkarılması Süreci ve Mektupların Tahlili

Mehmet Emin Buğra'nın İsa Yusuf Alptekin ile yazışmalarındaki neşriyat hayatının gerekliliği konusunda ilk karşımıza çıkan mektubu 11 Mart 1956 tarihli-dir. Buğra, mektubunda daha önce kendi aralarında neşriyat hayatının gerekliliği konusunda görüştüklerinden ve bu konuda ne kadar isabetli davrandıklarından bahsettiği gibi, neşriyat meselesi için temaslarda bulunmak üzere Ankara'ya gideceğini haber vermektedir. Ayrıca neşriyat kararına diğer dostlarının da destek verdiğini belirtmektedir.

"Neşriyat ve propagandaga emniyet bermeye başlaganlığına kö-re biznin neşriyat için gayret kıladurgan kararmızın ne kadar isabetlik ve ne kadar zamanında bolganlığı malum bulunmaktadır. Neşriyat hakıdaki bazı planlar ve Ankara'daki temaslarımızı inşallah özüm barganda arz etermen. Bu fikrimiz vücudga çıkunça özleri sözleşge dostların başkalarının anlarub kalması için dostlarga tavsiyede bulunurlar." (Türkiye Türkçesi: Neşriyat ve propaganda işlerine önem vermemizin ve neşriyat için gayret göstermemizin ne kadar doğru ve isabetli bir karar olduğu ma-lumdur. Neşriyat için düşüncelerimi ve planlarımı Ankara'ya ken-

dim gidip temaslarımı yaptıktan sonra kendim arz edeceğim. Bu fikrimiz ortaya çıktıkça dostlarımız tavsiyelerde bulunmaktadır).³

29 Mart 1956 tarihli mektupta neşriyat işlerinin devam ettiğinden bahseden Mehmet Emin Buğra, çalışmaların neler olduğu ile ilgili ayrıntılı bilgi vermemiştir. Sadece neşriyat ile ilgili işler için ilgilendiğini ve diğer işleri sebebiyle İsa Yusuf Alptekin'in mektubuna hemen cevap veremediğini belirtmektedir.

“Muhterem İsa Bek Efendi. Selam, 24.04.56 tarihlig mektuplarını algan idim. Fakat mecmuaga için hazırlıklar ve başka meşgulluklar yüzidin derhal cevap yazamadım.” (Türkiye Türkçesi: Muhterem İsa Beyefendi. Selam. 24 Nisan 1956 tarihinde gönderdiğin mektubu aldım. Fakat mecmuanın hazırlanması ve başka işlerim sebebiyle hemen cevap yazamadım).⁴

9 Mayıs 1956 tarihli mektupta çıkarılması planlanan mecmua ile ilgili sıkıntılar maddeler halinde sıralanmış ve derginin ilk ismi için **“Türkistan”** adı düşünülmesine rağmen karşı çıkmalar nedeniyle isminin **“Türkistan'ın Sesi”** olması kararının verildiğinden bahsetmektedir. Ayrıca derginin çıkarılması için bir mali komisyonun kurulduğundan bahseden Buğra, bu komisyondan alacağı rapora göre derginin çıkıp çıkmayacağı ile ilgili olarak İsa Yusuf Alptekin'i bilgilendireceğini haber vermektedir.

“Mecmua için başlanguç işlerni becermektemin. Meseleler 1) Anafartalar mahlesinde idare için bir yazıhane kiraladım. 2) İstanbul, Ankara ve Avrupa'daki vatandaş, çağdaş ve Türkçi ilim adamlarına özleri körgen mektuplar yazdım. 3) Bazı makalelerini hazırlaşga başladım. Bayramdın kiyinle Ankara Valilikige beyanname verib resmi formalitesini tamamlamakçudurmen. Mecmuaganın ismi hakıda mençe “Türkistan” ismi hemedin münasibrak idi fakat Ziya'nın çatak çıkarışidin ihtiyat kılıb “Türkistan Sesi” ismini verişini münasib kördüm ve İngilizcesi Voice of Turkistan atını alur.

---

³ EK.1

⁴ EK.2

(Yan Taraf) Mecmuanın maliye işini temin kılmak maksadı bile özleri başlık kurulgan komisyonun faaliyetine ne yerge bardı? Bu hafta mufassal malumat berişlerini rica itemen. Eğer o iş bolmasa mecmuganı devam ettirişimiz kıyın boladur. Mehmet Ruhi'din bize cevap gelmedi." (Türkiye Türkçesi: Mecmua için başladığım işleri yapmaktayım. Meseleler 1) Anafartalar Mahallesinde idari işleri yürütmek için bir yazıhane kiraladım. 2) İstanbul, Ankara ve Avrupa'daki çağdaş ve Türkçü ilim adamlarının kendilerine mektuplar yazdım. 3) Bazı makaleleri hazırlamaya başladım. Bayramdan sonra Ankara Valiliğine beyanname verip resmi formaliteleri tamamlayacağım. Mecmuanın ismi bence **"Türkistan"** olması münasiptir. Ancak Ziya'nı karşı çıkmasını dikkate alıp **"Türkistan Sesi"** ismini vermeyi uygun gördüm ve İngilizce ismi ise **"Voice of Turkistan"** olacaktır)⁵

17 Mayıs 1956 tarihli mektupta mecmuanın çıkarılabilmesi için gerekli olan yazıların toparlanma sürecinde olduğunu belirten Buğra, yazıların bir an önce kendisine ulaşmasını temenni ettiğini belirttiği gibi, tüm mesaisini derginin çıkartılması için harcadığından bahsetmektedir.

(Yan Taraf) "Mektubnı bitürgen vaktimde Hicaz'dın mektub keldi. Cevap yazmağa vaktim bulmadı. Latif'e cevap yazıp yollarlar. Mecmuga üçün yazmakga vade kılğan makalelerini tizrak yazıp yollarlar. Bütün meşgüllüğüm mecmua üçün bolmakta" (Türkiye Türkçesi: (Yan Taraf) Mektubu bitirmek üzere iken Hicaz'dan bir mektup geldi. Cevap yazmaya vakit bulamadım. Latif'e cevap yazıp yollarlar. Mecmua için yazmayı düşündüğünüz makaleyi çabucak yollayınız. Bütün zamanımı mecmua için harcamaktayım).⁶

Mehmet Emin Buğra, 23 Mayıs 1956 tarihli mektupta tüm mesaisini mecmuanın çıkartılması için tasarruf etmesine rağmen işlerin çok da yolunda gitmediğini, özellikle yazı göndermesi gereken kişilerin makalelerini halen göndermediklerinden, artık mecmuanın çıkarılması gerektiğini, bu nedenle de gerekirse ilk sayının tüm makalelerini kendisinin yazacağını ve mecmuayı, 1 Temmuz 1956'da çıkarmayı planladığından bahsetmektedir. Ayrıca bu sıkıntıla-

---

⁵ EK.3

⁶ EK.4

rın aşılamaması durumunda mecmuanın en fazla beş sayı sonra yayınının durmak zorunda olabileceğinden bahsetmiştir.

“Men bütün meşguliyetimi mecmuga işige bağlamakta ve başka hiçbir işge karayalmagan halde odurmen. Bugüngeçe hiçbir yerdin makale gelmedi. Belki birin san baştın ayak menim makalem bile çakadurgandık turadır ve buna bina aleyh bütün makalelerini hazırlatşga kırıştım. Temmuz'nın 1'inde 1. Sannı çıkarışga karar kıldım. İstanbul'ga arka arkadın büyük mihmanlar kelib özleri ve vatandaşlar köp meşgul buluşub kaldılar. Men İstanbul'ga bargan vakitte özlerinin evideki toplantıdaki kararlarının nime bolganlığını bilelmedim.

Mençe hali hazırdaki bütün vaziyetlere göre neşriyat işimiz mihman karşılamakdın kop mühim idi. Eğer o karar amelge aşmasa mecmuaganı 5 san çıkarıb tahtatışga mecbur kalarmız. İmza. Buğra” (Türkiye Türkçesi: Ben bütün zamanımı mecmua için harcadığım için başka hiçbir işle meşgul olamıyorum. Bugüne kadar hiçbir yerden makale gelmedi. Belki de birinci sayıyı tüm yazılarını kendi yazdıklarımla ile hazırlayacağım. Bunun için tüm makalelerimi hazırlamaya giriştim. 1 Temmuz'da birinci sayıyı çıkarmaya karar verdim. İstanbul'a önemli kişiler gelip sizinle ve vatandaşlarla çok meşgul oldular. Ben İstanbul'a geldiğim vakit evinizdeki toplantıda ne karar alındığını bilemiyorum. Bence hal-i hazırdaki bütün vaziyetlere göre neşriyat işimizi önemli görmeniz çok mühim idi. Eğer o karar hayata geçerse mecmuayı 5 sayı çıkarıp yayından çekmek zorunda kalırız. İmza. Buğra).⁷

Mehmet Emin Buğra, 28 Mayıs 1956 tarihli mektubunda mecmuanın yayın hayatına çıkması için gerekli olan resmi işlemlerle ilgili evrakları teslim ettiğinden ve mecmuayı 15 Haziran 1956'da matbaaya verip 1 Temmuz 1956'da ise yayınlamayı düşündüğünü belirtmektedir. Ayrıca Türkiye'deki kâğıt kıtlığı olduğundan bahsettiği mektubunda, bütün olumsuzluklara rağmen yola çıktıklarını ve bu konuda tevekkül içinde olduğunu ifade etmektedir.

---

⁷ EK.5

“Mecmuga işi bolsa hükümetge beyanname berdim. Formaliteleri yapılmaktadır. İnşallah gelecek ayının 15’de matbaaga berürmiz. Temmuzın başıda çıkar. Fakat kağıt kıtlığı yüzündin oyalangandın bir miktar kıymet tohtay durgandur turadır. Her kaydag bolsa işege başladuk. Allahga tevekkül. İlhan’ının mecmuga hakkıdaki fikirleri hemisi toğrudur. Mümkün kader efkarlarga uygun halde çıkarmak planı bile işege başladuk ve özlerige mu kıskaç yazdım” (Türkiye Türkçesi: Mecmua işinin olması için hükümete beyanname verdim. Formaliteler yapılmaktadır. İnşallah gelecek ayın 15’inde matbaaya vereceğim. Fakat kâğıt kıtlığı yüzünden bir miktar bekleyeceğiz. Her ne olursa olsun işe başladık. Allaha tevekkül ediyoruz. İlhan’ın mecmua hakkındaki fikirlerinin hepsi doğrudur. Kaderimize uygun halde çıkarmak planı ile işe başladık ve bu planları size kısaca yazdım).⁸

Mehmet Emin Buğra, 16 Haziran 1956 tarihli mektubunda mecmuanın Türkçe sayısını matbaaya verdiğini, İngilizce sayısını ise Temmuz başlarında matbaaya vermek için gayret sarf ettiğinden bahsetmektedir. Ayrıca mecmuanın çıkartılmasında Ahmet Rıza ve Settar’ın gayretlerini takdir etmektedir.

“Muhterem İsa Bek Efendi. Selam. Sultan Kulu’din yollagan mektublarını aldım. Teşekkür itemen. Mecmuaganın Türkçesini matbaaga berdük ayın sonıga çıkar. İngilizçesini Temmuz başlarında matbaaga bermek için çalışmaktamın. Ahmed Rıza ve Settar köp yahşi çalıştı” (Türkiye Türkçesi: Muhterem İsa Beyefendi. Selam. Sultan Kulu ile yolladığın mektubu aldım. Teşekkür ediyorum. Mecmuanın Türkçesini matbaaya verdik ve ay sonunda çıkacak. İngilizcesini Temmuz başlarında matbaaya vermek için çalışmaktayım. Ahmed Rıza ve Settar çok güzel çalıştılar).⁹

Mehmet Emin Buğra, 25 Haziran 1956 tarihli mektubunda mecmuanın tanıtımı için faaliyetlerde bulunduğundan bahsetmektedir. Bu doğrultuda Ankara’daki gazetelere ilanlar verdiğini, mecmuadan daha geniş çevrelerin haberdar olabilmesi için Hürriyet ve Cumhuriyet gibi Türkiye’deki büyük gazetelerde de ilanların çıkartılmasına gayret edilmesi gerektiğinden bahsetmektedir. Buğra,

---

⁸ EK.6

⁹ EK.7

ayrıca bu ilanlar için gerekli olan maliyet analizlerinden de söz etmiştir. Aslında bu durum bize, Buğra ve arkadaşlarının içinde buldukları maddi sıkıntıları göstermesi açısından da önemli bilgiler vermektedir.

“Türkistan Sesi mecmuası için Ankara gazeteleride ilanlar çıktı ve çıkmaktadır. İstanbul gazeteleridin Hürriyet, Cumhuriyet gibi kop okulgan gazetelerde mu ilan etilse yahşi bolur idi. Bu üçün Ankara gazetelerinde çıkan ilan nüshasını yolladım. Latif’e İstanbul’da hiç olmasa iki gazetede bu ilanı çıkarışga gayret kılışlarını rica etemen. Baş sahifenin başıda yazılğan bu ilanın bir defalığı Ulus 25 lira, Zafer 35 lira alır.” (Türkiye Türkçesi: Türkistan Sesi Mecmuası için Ankara’daki gazetelerde ilanlar çıktı ve çıkmaya devam edecektir. İstanbul gazetelerinden olan ve çok okunan Hürriyet, Cumhuriyet gibi çok okunan gazetelerde bu ilanlar çıksa çok iyi olur. Bunun için Ankara gazetelerinde çıkan ilanların örneklerini yolladım. Latif’e İstanbul’daki hiç olmazsa iki gazetede ilan çıkarmasına gayret etmesini rica ettim. Baş sayfada yazılan ilanlar için Ulus 25 lira, Zafer 35 lira almaktadır).¹⁰

Mehmet Emin Buğra, 4 Temmuz 1956 tarihli mektubunda maddi imkânsızlıklara ve makalelerin toplanmasındaki sıkıntılara rağmen uzun zamandan beri çıkarmak için meşgul oldukları Türkistan’ın Sesi mecmuasının Türkçe sayısının neşredildiğini ancak İngilizcesinin halen basılmadığını haber vermektedir.

“Türkçe mecmuaga bugün çıkadur. Muhiddin Hacıdın yollab berürmen. İngilizcesi basılmaktadır. Mecmuaga hakıda ilan berdürüp koygan ikenler teşekkür itelmen” (Türkiye Türkçesi: Mecmuanın Türkçesi bugün çıkacak. İngilizcesi basılmaktadır. Mecmu hakkında ilan verdirenlere teşekkür ediyorum).¹¹

Mehmet Emin Buğra, 28 Temmuz 1956 tarihli mektubunda mecmuanın artık yayın hayatındaki yerini aldığını, ikinci sayının çıkarılması için faaliyetlere başladığını ve İngilizce sayının çıkarılması işleriyle meşgul olduğundan bahsetmektedir. Ayrıca bu işlerin zahmetli olması ve zaman gerektirmesi sebebiyle

---

¹⁰ EK.8

¹¹ EK.9

İsa Yusuf Alptekin'in yazmış olduğu mektuba geç cevap vermek zorunda kaldığını belirtmektedir.

“Muhterem İsa Bek Efendi. Selam. 14/7 tarihlig mektubların alıp kop memnun boldum. İngilizçe mecmuganı tarkatış ve Türkçe mecmuganın ikinci sanını tashih kılış işleri bile meşgul bolganlığımın derhal cevab yazamadım” (Türkiye Türkçesi: Muhterem İsa Beyefendi. Selam 14 Temmuz tarihli mektubunuzu aldım çok memnun oldum. Mecmuanın İngilizcesinin basılması ve mecmuanın Türkçe ikinci sayısının tashih işleri sebebiyle derhal cevap yazamadım).¹²

Mehmet Emin Buğra, 29 Ağustos 1956 tarihli mektubunda mecmuanın yeni sayısını bastırmak için Eylül ayının başlarında matbaaya vermeyi düşündüğünü haber vermektedir. Ayrıca bu mektubunda İsa Bey'den makale göndermesini rica etmektedir.

“Mecmuganı belke yeni ayın başlarında basışğa berürmiz. Makalelerini öndin olarak berişlerini rica itemen.” (Türkiye Türkçesi: Dergiyi belki yeni ayın başlarında basmaya başlayacağız. Makalelerini önceden vermeni rica ediyorum).¹³

Mehmet Emin Buğra, 6 Eylül 1956 tarihli mektubunda mecmuanın yayın hayatını devam ettirebilmesi için gerekli olan maddi desteği sağlaya bilmek gayesiyle Kerim, Polat ve Hasan adlı kişilerin mecmuanın abone işlerini yürütmeleri için atandığını belirtmektedir. Mektuptan ayrıca Buğra'nın mecmua dışında da faaliyetlerle uğraştığı Milliyetçi Çin Hükümetine verilmek üzere bir muhtıra hazırladığı, adını belirtmediği ancak general olarak zikrettiği bir kişi ile de temas halinde olduğu anlaşılmaktadır.

“Muhterem İsa Bek Efendi. Selam. 1/9/1956 tarihlig mektublarını aldım. Mecmuaga yazılğan tebrigler ve abonelerni toplamak için Kerim Bek, Polat, Habib ve Hasan tayin etilgen idi. Tayin etilgen yerde Kerim Bek ve Polat baraydı. Hasan'ga men itken idim kabul etken idi. Habib kabul etmese kalğan üç kişi becerir.

---

¹² EK.10

¹³ EK.11

Kerim Bek'nin adresige makbuz defterini yolladım. Tizrak faaliyette geçse yahşi bolur. Mecmuagnı çıkarmak için kelgendin beri meşgul bolmadım. Çünke muhtıranı bazı tekrar yerlerini tüzeltip 31 Ağustosta genarelge ve lazumlurlerge bermek için meşgul boldum ve ertesi günü Şarki Türkistan'ın istiklali davası üstünde Milliyetçi Çin ile bolgan müzakere içünge algan uzun bir rapor istedi. Bir niçe gün bunu hazırlamakga meşgul boldum ve 4 Eylül'de berdim” (Türkiye Türkçesi: Muhterem İsa Beyefendi. Selam. 1 Eylül 1956 tarihli mektubunuzu aldım. Mecmuanın tebrik ve abone işleri Kerim Bey, Polat ve Hasan tayin edildi. Kerim Bey ve Polat tayin edildikleri yere vardılar. Hasan'a ben söyledim kabul etti. Habib kabul etmese kalan üç kişi becerir. Kerim Bey'in adresine makbuz defterini yolladım. Çabucak faaliyete geçerse güzel olur. Geldiğimden beri mecmuayı çıkarmak için zaman bulamadım. Çünkü muhtıranın bazı tekrar yerlerini düzeltip 31 Ağustos'ta generale ve lüzumlu olan yerlere vermek için meşgul oldum ve ertesi gün Şarkî Türkistan'ın istiklâli davası üzerine Milliyetçi Çin ile yapılan müzakereleri de kapsayan uzun bir rapor istedi. Bir gün sadece bununla meşgul oldum ve 4 Eylül'de verdim).¹⁴

Mehmet Emin Buğra, 13 Eylül 1956 tarihli mektubunda İsa Bey'in makale yazmasından memnun olduğunu belirtmektedir. Mecmuanın 3. sayısının çıkarılma zamanının gelmesine rağmen halen basılmadığından bahsetmektedir. Buğra, gecikmenin temelinde neler olduğundan bahsetmemiş olsa da bunun sebepleri düşünüldüğünde yazı göndermesi gereken kişilerin geç göndermeleri, maddi sıkıntılar ve belki de kendisinin mecmua dışında da uğraşmak zorunda olduğu işlerin yoğun olmasının etkili olduğunu söylemek mümkündür. Bu olumsuzluklara rağmen mecmuanın Türkistan davasına olan katkısının farkında olan Buğra'nın mektubundan, zamanı geçmesine rağmen, 3. ve 4. sayıyı birlikte bastırmak için gayret sarf ettiği anlaşılmaktadır. Ayrıca 3. ve 4. sayıların birleştirilerek 48 sayfa halinde basılmasını uygun gördüğünü mektubunda ifade etmektedir.

“Muhterem İsa Bek Efendi. Selam. 8 ve 12 tarihlig iki mektublarını arka arkadın aldım. Mecmuagaga makale yazışga kırışkenliklerige memnun boldum. Patrak yollab berürler. Mecmuaganın üçünci sannı zamanı ötüp ketti bu için üçünci ve dörtünci sannı birleş-

---

¹⁴ EK.12

türüb 48 sahife halide kelecek ayın başıda çıkarmakka karar berdim. Aynın 17 veya 18 de matbagaya berür her tarafdın makaleler keldi” (Türkiye Türkçesi: Muhterem İsa Beyefendi, Selam. 8 ve 12 tarihli mektuplarını arka arkaya aldım. Mecmua için makale yazmaya başlamana çok memnun oldum. Çabuk yollarsan verirler. Mecmuanın üçüncü sayısının zamanı gelip geçti. Bunun için üçüncü ve dördüncü sayıları birleştirip 48 sayfa haline gelecek şekilde ayın başında çıkarmaya karar verdim. Her taraftan makaleler geldi ayın 17 veya 18’inde matbaaya vereceğim).¹⁵

Mehmet Emin Buğra, 25 Eylül 1956 tarihli mektubunda ise İsa Bey’in göndermiş olduğu makaleleri aldığını ve bazı düzeltmeler yaparak basmaya gönderdiğini, başlığını ise *“Doğu Türkistan Ekonomisi ve Stratejik Bakımdan Ehemmiyeti”* olacağını ifade etmektedir. Yine İsa Bey’in göndermiş olduğu ikinci makalenin ise diğer sayıda çıkacağından bahsetmektedir.

“Muhterem İsa Bek Efendi. Selam. Mektuplarını aldım ve yolladığınız makalelerini bir miktar tüzeltip basışğa berildi ve başlığını ‘Doğu Türkistan Ekonomisi ve Stratejik Bakımdan Ehemmiyeti’ diyib yazıldı. İkinci makalelerini inşallah kelecek sanda çıkar” (Türkiye Türkçesi: Muhterem İsa Beyefendi. Selam. Mektuplarını aldım ve yolladığınız makalenizi bir miktar düzeltip basılmaya gönderdim. Başlığı “Doğu Türkistan Ekonomisi ve Stratejik Bakımdan Ehemmiyeti” olarak yazıldı. İkinci makaleniz inşallah gelecek sayıda çıkar).¹⁶

Sonuç

Mehmet Emin Buğra, Doğu Türkistan’daki mücadele, dava ve ilim adamı vasıflarını Türkiye’de de devam ettirmiş önemli şahsiyetlerden birisidir. Yukarıda da izah edildiği gibi mecmuanın çıkartılması safhalarındaki ekonomik sıkıntılar, makalelerin toplanmasındaki zorluklar bu mecmuanın yayın hayatına geçirmesine neden olmuştur. Yine aynı zamanda Mehmet Emin Buğra ilim adamlığı dışında siyasi bir kimliğe de sahiptir. Bir taraftan Türkistan’ın Sesi Mecmuasını çıkartmak için gayret sarf ederken Çin’e karşı yürütülen siyasi işlerle de meşgul olmuştur. Türkistan davasının geniş çevrelere ulaştırılmasının bir ölkü

---

¹⁵ EK.13

¹⁶ EK.14

olduğundan hareketle Türkistan'ın Sesi Mecmuasını çıkartmak için gayret sarf etmiş ve yaşadığı dönemdeki fikir hayatına bu davayı ulaştırmanın mücadelesini verdiği gibi kendisinden sonra gelecek ve bu davayı daha ileriye götürecek kişilerin de önünü açmıştır. Bu neşriyatlar sayesinde birçok insan Doğu Türkistan davasından ve orada yaşadıkları sıkıntıların neler olduğundan haberdar olmuşlardır. Tüm bu mücadelesine rağmen özellikle maddi sıkıntılar yüzünden 11 sayı olarak çıkan dergi Mayıs 1957 yılında yayın hayatından çekilmek zorunda kalmıştır. Milliyetçi Çin Hükümeti'nin yurt dışındaki propagandalarının etkisi ile dergiye yardımda bulunan Suudi Arabistan'daki muhacirler, maddi konularda destek olmaktan çekindikleri için Mehmet Emin Buğra ve arkadaşlarına mali konularda destek olmamışlardır. Bu olumsuzluklara makale toplamanın da zorlukları eklenince dergi yayın hayatından çekilmek zorunda kalmıştır (Bakır 2005: 204).

EKLER

EK.1

۱۱/۳/۱۹۵۶

حترم عيسى بگافندي

نشریات و پروپاگاندا گمراهیست بملکه
باشلانغانلیقىغى كوره بئزنىڭ نشریات اوچون غىرت خىللا دورنغان قورامىزنىڭ
نه قدر راضا بلىك ونه قدر زامانىدا بولغانلىقى معلوم بولماقتا دور. نشریات
حقیده كى بعضى پلانلار و انقاره ده كى تاسلىرىمىز ان شاء الله اوزوم بارغاندا عرض ايتامىز
بولمىز و جودغى چىققونىم اوزارلى سوزلىكمن دوستلردىن باشقا كىنىڭ آنىلاپ
قالا سلىقى اوچون دوستلرگه توھىم ده بولونورلى

EK.2

انقره
29/4/1956

محترم عیسیٰ بگافندی

سلام. 24/4/58 تاریخ میں لکھی گئی آٹان ایڈیٹم فقط مجموعہ اوچون حاضر لیٹر
دبا شام مشو لوقطر یوزیدین در حال جواب یاز (لمدیتم)

EK.3

انقره
9/5/1956

محترم عیسیٰ بگافندی

بولانغان مکتوب بلوگم تارقا تیب برنگلندور . مجموعہ اوچون باشلا نوج ایشلری بچو مکتوب من
مثلا 1- آنا فارطار کلمہ سیدہ اداره اوچون بیز یاز نجانہ کرا لادیم . 2- استا بول ،
انقرہ و آورو پارک و طند اش ، جہہ داش و تور کچی علم آدملر یخہ اوزلری کورگن مکتوب بلو
درک مکتوب بلو یاز دیم . 3- بعضی مقالہ لرننا حاضر لاشقہ باشلا دیم . بایرامدین کیرین لا
انقرہ و الیلکینگہ بمانامہ بربیب رسمی فورمالیتہ سینی تاملاما محمد ورمین . مجموعہ نیش
اسی حقیقہ منجہ تورکستان " اسی ہدہ دین مناسب اوق ایڈیٹم فقط ضیا نیش چاناق
چتقار شیشی دین احتیاط قلیب " تورکستان سینی " اسینی بر شیشی مناسب کوردوم
و انگلیز جہہ سی voice of Turkistan آئینہ آلور .

مجموعہ نیش مالہ ایشینہ تآمین قیلماق مقصد کی سبلہ اوزلری باشلیخ تورولغان کومیسون نیش فعالیتین نہ نیرگہ باردک ؟
بوجہ ہ مفصل معلومات بر شلرین رجا ایامن . اگر او ایش بولمہ مجموعہ لی دوام اتتور شیشی قیین بولادور .
محمد روحی دین بچو جواب کلمہ سی حتم مانسلدا (انورہ شور ذرمتہ آرا قانگہ اند) .

EK.4

انقره
17/5/1956

محترم عيسى بگرافندى

مکتوبىنى بىتورگىن و قىيمدا ايجازدىن مکتوب کىلدى، جواب يازيشقه و قىيم بولدى لطفاً جواب يازىپ يوللارگى.
مجموعه اوچون يازماقچه و عده قىلغان مقاله لرىن تيزراق يازىپ يوللارگى، بوتون مشغوللوقوم مجموعه اوچون بولماقده.

EK.5

انقره
23/5/1956

محترم عيسى بگرافندى

من بوتون مشغوليتىمنى مجموعه ايشيخه باغلامقده و باشقا بىيج بىرايشقه
قورالماغان حالدا دورمون، بوگونگه چه بىيج بىرردىن مقاله كىلدى بلكه بىيجى
سان باشدىن آيانغى منياش مقاله بىله چىقادورغاندىك تورادور و بوكانماق
بوتون مقاله لرنى حاضرلاشقه كىرلىشدىم هموزنىك بىرى ده بىرىنى سانى
چىقاريشقه قرار قىلدىم، استانبولخه آرقا ~~قىلدىم~~ آرقادىن بولوك
مهمانلىك كىلىپ اوز لرى و وطندا اشكر كوپ مشغول بولوشوب قالدىلر
من استانبولخه بارغان وقتدا اوز لرى نىلىق اويدهكى توپلاشما دىكى
قرار لر نىلىق نىمه بولغانلىقىنى بىلدىم.
منجه حال حاضر دىكى بوتون وضعيتلرگه كوره نىشريات ايشىمنما
قارشىلا مقداين كوپ مهم ايدى، اگر اوفرار عملگه اشماسه مجموعه نىش ساتان
چىقارىپ توختا توشقه مجبور خالامىز، ~~مهمانلىق~~ بوغرا

EK.6

انقره
28/5/1956

محترم عيسى بگرافندى

مجموعه ايشى بولسه حكومتگه بياننامه بىردىم خورماليتە لىرى ياپىلا قىدا دور
 ان شىء الله كلارك اى نياق 15 ده مطبچه گه بىرور مىز تموز نياق باشىدا
 چىقار فقط كاغذ تحطلىكى يوزىدىمىز بىز او يىلانغاندىمىز بىر مقيدا (ارقىمىت
 توختايدىز نىغاندىك تورادور ، پىرقايدىمىز بولسه ايشقه باشلادوق الله غه
 توكل . ايلان نياق مجموعه حقيده كى فكر لىرى بىر ميسى توغرادور ممكن قىدا اوقۇلارگه
 اوخىون حالده چىقارماق پىلانى بىلە ايشقه باشلادوق داوزىگه موقىصه چه
 يازدىم .

EK.7

انقاره
 16/6/1956

محترم عيسى بىگرافندى !

سلام . سلطان نياق قوليدىم يوللانغان ملىكو بىرىش آلدىم تشكراتىدا من .
 مجموعه نياق تورىچە لىرى مطبچه گه بىر دورك اى نياق سوتىخه چه چىقار ، انگلىزچه لىرى
 تموز باشلىرىدا مطبچه گه بىرلىك اوچون چاليشماقدا من . احمد رضا دستار كوپ نىشى
 چاليشتى .

EK.8

انقاره
 25/6/1956

محترم عيسى بىگرافندى

توركتن سىسى مجموعه سى اوچون انقاره غزته لىرىدا اعلانلىرى چىقتى
 و چىقار قىدا دور ، التا نىبول غزته لىرىدىمىز حىريت ، جمهورىيت كىمى
 كوپ او قولغان غزته لىرىدا مواعلان اتىلىكە نىشى بولور ايدىمىز
 بو اوچون انقاره غزته لىرىدا چىقار اعلان نىخە سىنى بوللادىم
 لطفاتتا نىبول ده بىرىچ اولسه ايكى غزته ده بو اعلاننى چىقار نىشقه
 غيرت قىلىش لىرىنى رجا رىتىدا من . باش صحىفه نياق باشىدا ايازىلانغان
 بو اعلان غه نياق بىر زخمه لىكى اوچون اولوس 25 لىرا ، ظفر سوتى لىرىدا
 آلدىم .

EK.9

الفتوره
4/7/1956

محترم عيسى بگ افندي

تورنجه مجموعه بوگون چيقا دور محي الدين حاجيدين يوللاب بوزم
انگليزچه سي ناسيلماقدادور ، مجموعه حقيده اعلان بردوروب تويان
ايكنلر شكر ايتامن .

EK.10

الفتوره
28/7/1956

محترم عيسى بگ افندي

سلام . 24/6 تاريخليخ مکتوبلرني آليب كوپ ممنون بولدوم . انگليزچه
مجموعه تارقا تيش وتورنجه مجموعه نياق . ايكنجى ساننى تصحيح قىلىش ايشلرى بيله مشغول
بولغانلىقىم دىن درحال جواب يازالارم .

EK.11

الفتوره
29/8/1956

محترم عيسى بگ افندي

مجموعه نى بلگه يگى آسى نياق باشلريده باسئىخه برورمىز ، مقاله لرني
اوندىن اولراق برئىلرني رجا ايتامن .
مخظره نياق مو

EK.12

انقاره
61/9/1956

محترم عیسیٰ بگرافندی

سلام. ۱۹/۱۹۵۶ تاریخینجی مکتوبلرین آلدیم. مجموعه گه یازلیغان تبرعلر و آرونه لرین توپلاماق اوچون کریم بگ، بولات، حبیب وحام تعین اتیلکن ایسی، تعین اتیلکن برده کریم بگ بولات بار ایسی، حام غه من اتیقان اینیم قبول آلکن ایسی، حبیب قبول گه قانغان اوچون بگ بگ، کریم بگ نیاک ادرسیته مقبوض دفترین یوللام تیزراق فعالیتکه چچه ییشی بولور. مجموعه نی چیقارماق اوچون کلکندن بری مشغول بولالیم. چونکه مشغوله نی بعضی بگ ر بر لرین توزالسیب کتورالغی و لزوملو بگ بگ برعاش اوچون مشغول بولاق وارته سی کونی شرتی تورکتان نیاک استقلال دعواسی اوستنده ملتینچین ایله بولغان مذاکره لرین ایچیکه آلتان اوزون بیر راپور ایسدی، بیرنجه کون بونی حاضر لدا مققه مشغول بولاق و 4 ایلول ابردیم.

ایزغون سوتورسا

EK.13

انقاره
13/9/1956

محترم عیسیٰ بگرافندی،

سلام. 8 و 12 تاریخینجی ایکی مکتوبلرین آرتقا آردا دین آلدیم. مجموعه گه مقاله یازیشخه کیرت کندیلار گه ممنون بولاق و باتراق بولاق برورلر. مجموعه نیاک اوچونجی سان نیاک زمانا اوتوب کتتی بو اوچون اوچونجی و تورنجی سان نی بیر شتوروب 48 صحیفه حالیده کله جاک آس نیاک باشید اچیقار مققه قرار بردیم آس نیاک 17 اویا 18 ده مطبعه گه بریلور هر طرفدین مقاله لکلدی.

EK.14

انقاره
25/9/1956

محترم عیسیٰ بگرافندی

سلام. مکتوبلرین آلدیم و یوللانغان مقاله لرین بیر مقدا ارتوزالسیب باسیشخه بریلدی و باشلیقین «دوغو تورکتان نیاک اکونومی و ستراتیجیک باقیمند اهمیتی» دیب یازلیدی. ایکنجی مقاله لرین ان شاء الله کله جاک ساند اچیقار.

KAYNAKÇA

- 📖 Ahunbay, M. "Türkistan Folkloruna Ait." *Türkistan Sesi*. (1956): 25-26.
- 📖 Alptekin, İ. Y. "Doğu Türkistan'ın Ekonomik ve Stratejik Bakımından Ehemmiyeti." *Türkistan Sesi* 3-4 (1956): 19-23.
- 📖 Altay, H. "Kazançlarımız ve Kanlı Yaşlarımız." *Türkistan Sesi* 3-4 (1956): 38-39.
- 📖 Altaylı, A. "Bir Türkmen Reisinin Anadolu Soydaşlarına Selamı." *Türkistan Sesi* 5 (1956): 32.
- 📖 Altaylı, A. "Komünizmin İç Yüzü." *Türkistan Sesi* 6 (1956): 31-32.
- 📖 Anat, H. Y. "Safsatalara Cevap." *Doğu Türkistan* 183-184 (1999): 20-22.
- 📖 Anat, H. Y. *Hayatım ve Mücadelem*. (S. Yalçın, Dü.) Ankara: Özkan, 2003.
- 📖 Ankara, A. "Felek." *Türkistan Sesi* 1 (1956): 7-10.
- 📖 Bakır, A. *Doğu Türkistan İstiklâl Hareketi ve Mehmet Emin Buğra*. İstanbul: Doğu Türkistan Vakfı, 2005.
- 📖 Batur, C. "Çağdaş Uygur Edebiyatında Mehmet Emin Buğra'nın Rolü." *Doğu Türkistan Çağdaş Uygur Edebiyatında Milli Mücadele* (1997): 92-103.
- 📖 Bey, Ş. M. "Türkistan Millî Hareketlerinden Bir Parça I." *Türkistan Sesi* 3-4 (1956): 30-32.
- 📖 Bey, Ş. M. "Türkistan Millî Hareketlerinden Bir Parça II." *Türkistan Sesi* 6 (1956): 19-21.
- 📖 Bey, Ş. M. "Türkistan Millî Hareketlerinden Parçalar III." *Türkistan Sesi* 7 (1957): 19-21.
- 📖 Bey, Ş. M. "Türkistan Millî Hareketlerinden Parçalar IV." *Türkistan Sesi* 8-9 (1957): 19-22.
- 📖 Bey, Ş. M. "Türkistan Millî Hareketlerinden Parçalar V." *Türkistan Sesi* 10-11 (1957): 25-27.
- 📖 Buğra, M. E. *Doğu Türkistan Tarihi, Coğrafi ve Şimdiki Durumu*. İstanbul: Güven, 1952.
- 📖 Buğra, M. E. "Divanı Lügatüt-Türk 880 Yaşında." *Türkistan* 1 (1953): 5-10.
- 📖 Buğra, M. E. "Türk Hakanı Efrasiyab (Kutatgu Bilig)." *Türkistan* 1 (1953): 2.
- 📖 Buğra, M. E. "Doktor Çu-Çıya-Hua'ya Mektup." *Türkistan Sesi* 2 (1956): 1-18.
- 📖 Buğra, M. E. "Kızıl Emperyalizm ve Hür Dünya." *Türkistan Sesi* 6 (1956): 1-6.
- 📖 Buğra, M. E. "Kutluk-Türkan I." *Türkistan Sesi* 2 (1956): 24-29.
- 📖 Buğra, M. E. "Kutluk-Türkan II." *Türkistan Sesi* 3-4 (1956): 33-37.
- 📖 Buğra, M. E. "Kutluk-Türkan III." *Türkistan Sesi* 5 (1956): 19-24.

- 📖 Buğra, M. E. "Kutluk-Türkan IV." *Türkistan Sesi* 6 (1956): 13-16.
- 📖 Buğra, M. E. "Küçük Bir Borç." *Türkistan Sesi* 1 (1956): 2.
- 📖 Buğra, M. E. "Türk Edebiyatından Örnekler I." *Türkistan Sesi* 1 (1956): 11-14.
- 📖 Buğra, M. E. "Türk Edebiyatından Örnekler II." *Türkistan Sesi* 2 (1956): 30.
- 📖 Buğra, M. E. "Türkistan Tarihinde Son Yüz Yıllar I." *Türkistan Sesi* 1 (1956): 2-5.
- 📖 Buğra, M. E. "Türkistan Tarihinde Son Yüzyıllar II." *Türkistan Sesi* 2 (1956): 19-23.
- 📖 Buğra, M. E. "Türkistan Tarihinde Son Yüzyıllar III." *Türkistan Sesi* 3-4 (1956): 14-18.
- 📖 Buğra, M. E. "Türkistan Tarihinde Son Yüzyıllar IV." *Türkistan Sesi* 5 (1956): 1-4.
- 📖 Buğra, M. E. "Türkistan Tarihinde Son Yüzyıllar V." *Türkistan Sesi* 6 (1956): 7-10.
- 📖 Buğra, M. E. "Türkistan'daki Türk Topulukları Hakkında." *Türkistan Sesi* 1 (1956): 17-20.
- 📖 Buğra, M. E. "Vatan Bizimdir." *Türkistan Sesi* 1 (1956): 1.
- 📖 Buğra, M. E. "Doğu Türkistan'ın İstiklâl Davasının Yeni Durumu." *Türkistan Sesi* 10-11 (1957): 1-4.
- 📖 Buğra, M. E. "Ezici Ayrılık." *Türkistan Sesi* 10-11 (1957): 18.
- 📖 Buğra, M. E. "İslam Dünyasına Bir Çağrı." *Türkistan Sesi* 10-11 (1957): 5-10.
- 📖 Buğra, M. E. "İslam Konferansına Verilen Muhtıra." *Türkistan Sesi* 10-11 (1957): 11-13.
- 📖 Buğra, M. E. "Kızıl Çin Başvekilinin Telaşlı Seyahatleri." *Türkistan Sesi* 7 (1957): 1-4.
- 📖 Buğra, M. E. "Kutluk-Türkan V." *Türkistan Sesi* 7 (1957): 27-29.
- 📖 Buğra, M. E. "Kutluk-Türkan VI." *Türkistan Sesi* 8-9 (1957): 42-45.
- 📖 Buğra, M. E. "Rahmetli A. Recep Beysun." *Türkistan Sesi* 7 (1957): 24.
- 📖 Buğra, M. E. "Türkistan Tarihinde Son Yüzyıllar VI." *Türkistan Sesi* 7 (1957): 5-10.
- 📖 Buğra, M. E. "Türkistan Tarihinde Son Yüzyıllar VII." *Türkistan Sesi* 8-9 (1957): 7-12.
- 📖 Buğra, M. E. "Türkistan Tarihinde Son Yüzyıllar VIII." *Türkistan Sesi* 10-11 (1957): 14-18.
- 📖 Buğra, M. E. "Türkistan ve Endonezya." *Türkistan Sesi* 8-9 (1957): 1-2.

- 📖 Çağatay, Y. "Batı Türkistan ve Siyasî Taksimatı I." *Türkistan Sesi* 7 (1957): 12-14.
- 📖 Çağatay, Y. "Batı Türkistan ve Siyasî Taksimatı II." *Türkistan Sesi* 10-11 (1957): 19-24.
- 📖 Çoban, S. M. "Hicret Şarkısı." *Türkistan Sesi* 2 (1956): 31-32.
- 📖 Çoban, S. M. "Türkistan'da Çin ve Rus Rekabeti." *Türkistan Sesi* 5 (1956): 12-15.
- 📖 Çoban, S. M. "Türkistan'da Stratejik Demiryollar." *Türkistan Sesi* 1 (1956): 21-23.
- 📖 E., V. "Türkistan'ın Ehemmiyeti." *Türkistan Sesi* 6 (1956): 11-12.
- 📖 E., V. "Yine Başlarken." *Türkistan Sesi* 1 (1956): 6.
- 📖 E., V. "Türkistan'ın Ehemmiyeti." *Türkistan Sesi* 8-9 (1957): 15-17.
- 📖 Engin, A. "Atatürk Soyculuğu, Osmanlı Azınlıklar ve Dış Türker." *Türkistan Sesi* 1 (1956): 15-16.
- 📖 Engin, A. "Atatürkçülükte Ulusal Eğitim." *Türkistan Sesi* 5 (1956): 16-18.
- 📖 Engin, A. "Türk Dil Devrimi, Ulusal Kültürümüzün Arap-Frenk Köleliğinden Kurtuluş Yoludur." *Türkistan Sesi* 3-4 (1956): 24-29.
- 📖 Engin, A. "Atatürkçülük'te Ulusal Kültürümüz Üst Okullarımızda Güzel Yazın Öğrenimi." *Türkistan Sesi* 7 (1957): 15-18.
- 📖 Ereğli, M. "Ruslar Ham Toprak Arama Bahanesiyle Türk Kavimlerinin Yaşayışlarını İmha Ediyor." *Türkistan Sesi* 8-9 (1957): 25-27.
- 📖 Fedai, A. "Soydaşlar." *Türkistan Sesi* 2 (1956): 18.
- 📖 Kul, Ö. (Dü.). *Esir Doğu Türkistan İçin-2, İsa Yusuf Alptekin'in Mücadele Hatıraları*. Ankara: Berikan, 2007.
- 📖 Kul, Ö. (Dü.). *Esir Doğu Türkistan İçin-1, İsa Yusuf Alptekin'in Mücadele Hatıraları*. Ankara: Berikan, 2010.
- 📖 Lamb, H. "Babür'ün Bir Hususiyeti." *Türkistan Sesi* 5 (1956): 5-11.
- 📖 Musabay, İ. "Başlarken." *Türkistan Sesi* 1 (1956): 24-25.
- 📖 Musabay, İ. "Bir Hatıra ve Bir Kadirşinaslık." *Türkistan Sesi* 3-4 (1956): 43-47.
- 📖 Mutlu. "Biz Olalım." *Türkistan Sesi* 2 (1956): 23.
- 📖 Mutlu. "Kurban Koday." *Türkistan Sesi* 3-4 (1956): 40-42.
- 📖 Şamil, S. "İslâm Konferansında Mühim Bir Beyanat." *Türkistan Sesi* 3-4 (1956): 1-13.
- 📖 Taşkent, S. "Türkistan." *Türkistan Sesi* 10-11 (1957): 4.

- 📖 Tuncer, T. *1949-1964 Yılları Arasında Doğu Türkistan'da İstiklal Mücadelesi ve Türkiye'ye Yapılan Göçler*. Celal Bayar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Manisa 2015.
- 📖 Ülküsal, M. "Türk Dünyası ve Aydınlarla Düşen Borç." *Türkistan Sesi* 3-4 (1956): 27-29.
- 📖 Ülküsal, M. "Parçalama Siyaseti." *Türkistan Sesi* 7 (1957): 25-26.